

ВІДГУК

офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора

Борисова Вячеслава Вікторовича

на дисертацію **Рашевської Анни Анатоліївни** «Формування національно-патріотичної компетентності майбутніх дизайнерів в процесі професійної підготовки в закладах вищої освіти», подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 – Освітні, педагогічні науки

Актуальність дисертаційного дослідження Анни Рашевської зумовлена необхідністю посилення національно-патріотичного компоненту вищої освіти в умовах повномасштабної війни та викликів глобалізації. Російська агресія супроводжується маніпуляціями навколо історико-культурного спадку України, що посилює потребу у формуванні у здобувачів освіти стійкої національної ідентичності, громадянської відповідальності та здатності до культурного самозахисту через фахову діяльність.

Особливо гостро ця проблема постає в дизайн-освіті, де майбутні фахівці формують візуальні образи, що впливають на культурну пам'ять і самоідентифікацію суспільства. У сучасних умовах важливо не лише зберегти українські культурно-мистецькі традиції, але й інтегрувати їх у контекст новітніх дизайнерських практик. Саме тому формування національно-патріотичної компетентності майбутніх дизайнерів постає як стратегічне завдання, що поєднує освітню, культурну й безпекову функції.

Наукове дослідження теми підтримується низкою державних стратегій, концепцій і нормативних документів, спрямованих на розвиток громадянської освіти, патріотичного виховання молоді та посилення культурної складової в освітніх програмах. Наявний дефіцит комплексних педагогічних моделей формування національно-патріотичної компетентності у дизайнерів в процесі професійної підготовки свідчить про своєчасність, суспільну значущість і наукову актуальність теми дисертації. Отже, актуальність теми наукового дослідження не викликає сумнівів, оскільки формування національно-патріотичної компетентності майбутніх фахівців, зокрема дизайнерів, є нагальною проблемою сьогодення.

Дисертаційне дослідження Анни Рашевської є частиною комплексної науково-дослідної роботи кафедри дизайну Запорізького національного університету «Освіта і практика дизайну: шляхи розвитку в контексті диджиталізації і євроінтеграції» (реєстраційний номер № 0121U113246). Тему дисертації затверджено науково-технічною радою Запорізького національного університету (протокол № 10 від 24 квітня 2025 року) у вищезазначеному формулюванні.

Аналіз анотації, тексту дисертації та змісту публікацій Анни Рашевської дає підстави зробити висновок про наукову обґрунтованість та достовірність результатів, отриманих при проведенні дослідження. Усі наукові положення, висновки та рекомендації належним чином обґрунтовані та підкріплені теоретичними положеннями. Вони відповідають меті, завданням та сутності об'єкта дисертаційного дослідження, що забезпечується адекватністю обраних

методів дослідження.

Вірогідність наукових результатів та висновків дисертаційної роботи забезпечується достатнім рівнем апробації та належним оприлюдненням результатів дисертаційного дослідження.

Структурно рукопис дисертації Анни Рашевської складається з анотацій (українською і англійською мовами), вступу, трьох розділів, які логічно і змістовно пов'язані між собою, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 450 сторінок друкованого тексту (з них 218 сторінок основного тексту), містить 13 рисунків, 10 таблиць і 4 формули, список використаних джерел із 488 найменувань (з них 98 іноземною мовою) та 14 додатків.

У вступі обґрунтовано актуальність теми дослідження; наведено низку суперечностей, які покликані розв'язати дисертаційне дослідження; визначено об'єкт, предмет, мету, завдання і методи дослідження, розкрито наукову новизну та практичне значення одержаних результатів; наведено відомості про апробацію отриманих результатів.

Мету дослідження авторка вбачає у обґрунтуванні, розробці та експериментальній перевірці ефективності структурно-функціональної моделі формування національно-патріотичної компетентності майбутніх дизайнерів в процесі професійної підготовки в закладах вищої освіти. Відповідно до поставленої мети сформульовані завдання, що були успішно вирішені.

У першому розділі дисертаційної роботи Анни Рашевської представлено ґрунтовний огляд наукових джерел, нормативно-правової бази та сучасних підходів до формування національно-патріотичної компетентності майбутніх дизайнерів. Авторка окреслює недостатній рівень розробленості даної проблематики в межах дизайн-освіти, особливо в українському контексті, та актуалізує потребу міждисциплінарного підходу, що поєднує професійну підготовку з ціннісним усвідомленням національної ідентичності.

Здійснений аналіз термінологічного апарату дозволив дисертантці уточнити поняття «компетентність», «майбутній дизайнер», «професійна підготовка», а також запропонувати авторське визначення «національно-патріотичної компетентності майбутнього дизайнера» як інтегративної якості, що охоплює знання, вміння та ціннісні орієнтири, спрямовані на збереження, розвиток і презентацію національної культурної спадщини через засоби дизайну.

Окрему увагу в роботі приділено аналізу вітчизняних і міжнародних освітніх практик, що включають етнодизайн та компоненти культурної ідентичності в підготовку фахівців. Авторка вказує на розбіжності між підходами провідних закордонних шкіл дизайну (Parsons School of Design, Royal College of Art, Politecnico di Milano тощо) та українських ЗВО, де питання етнокультурного компонента лишається недостатньо окресленим у змісті навчальних дисциплін.

Значущим аспектом є аналіз сучасної мистецької практики (конкурси, фестивалі, бієнале), що розглядаються як інструменти формування ціннісного контексту для дизайнерської діяльності. У дослідженні обґрунтовано доцільність інтеграції українських історичних архетипів та образів (зокрема, образу козака Мамає, народної ікони, сакрального мистецтва) в сучасні дизайн-рішення задля

зміцнення національної ідентичності та запобігання її спрощеній або спотвореній репрезентації.

У другому розділі дисертаційної роботи Анни Рашевської представлено теоретичне обґрунтування та розробку структурно-функціональної моделі формування національно-патріотичної компетентності майбутніх дизайнерів. Авторка послідовно описує модель як інтегрований механізм професійної підготовки, що охоплює концептуально-цільовий, змістово-діяльнісний та критеріально-результативний блоки, і має на меті поєднання теоретичних знань із практичними навичками студентів у процесі фахового становлення.

Модель охоплює сукупність ефективних форм, методів, засобів та організаційно-педагогічних умов, які сприяють розвитку у здобувачів вищої освіти здатності до усвідомленого проектування, ґрунтованого на національних архетипах і культурній спадщині. Зокрема, у роботі акцентується увага на принципах інтеграції історико-культурної спадщини в дизайн через освітні компоненти «Історія мистецтв», «Історія дизайну» та «Проектування», що супроводжуються діловими іграми, цифровими технологіями, кейс-методами тощо.

Висвітлено доцільні методичні підходи до реалізації моделі, зокрема: лекційні, практичні та бінарні заняття, самостійну й індивідуальну роботу, позааудиторну активність, а також використання цифрових ресурсів — графічних редакторів, програмних навчальних засобів, віртуальних музеїв. Важливим є й впровадження критеріїв та показників оцінювання, які охоплюють мотиваційно-ціннісний, когнітивно-діяльнісний, процесуально-операційний та особистісно-рефлексивний рівні, що дозволяє здійснювати комплексний моніторинг сформованості компетентності.

Авторка також диференціює рівні розвитку національно-патріотичної компетентності: від критичного до креативного, що дозволяє адаптувати освітній процес під індивідуальні особливості здобувачів. Розроблений діагностичний інструментарій забезпечує перехід від якісного опису до кількісної оцінки результатів, що сприяє об'єктивній оцінці ефективності реалізованої моделі. Зазначене свідчить про високий рівень методичної рефлексії, наукову обґрунтованість та потенційну практичну застосовність запропонованої моделі у вищій освіті.

У третьому розділі дисертаційного дослідження Анни Рашевської представлено ґрунтовний опис організації, реалізації та результатів педагогічного експерименту, що проводився упродовж 2021–2023 рр. на базі шести закладів вищої освіти України, серед яких Запорізький національний університет, Харківська державна академія дизайну і мистецтв, Класичний приватний університет, Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка, Хортицька національна академія та Миколаївський філіал КНУКіМ. Дослідження охоплювало студентів, що навчаються за спеціальністю 022 «Дизайн».

Констатувальний, формувальний та контрольний етапи експерименту реалізовано з використанням валідних методик збору й обробки даних: анкетування, тестування, проміжні та кінцеві зрізи, якісний і кількісний аналіз,

застосування методів математичної статистики, зокрема критерію Колмогорова–Смирнова. Такий підхід забезпечив об'єктивність і доказовість результатів.

Зміст педагогічного експерименту логічно узгоджено з авторською структурно-функціональною моделлю, реалізація якої дозволила комплексно охопити всі критерії сформованості національно-патріотичної компетентності (мотиваційно-ціннісний, когнітивно-діяльнісний, процесуально-операційний, особистісно-рефлексивний). До ключових педагогічних інструментів, що мали вплив на позитивну динаміку, належать: оновлення змісту освітніх дисциплін, застосування ділових ігор, проектної діяльності, рефлексивних щоденників, створення ситуацій морального вибору, інтеграція етнокультурних елементів у дизайн-проекти, а також активна робота з темами культурної апропріації та національної ідентичності.

Результати дослідження продемонстрували статистично достовірні позитивні зрушення в експериментальній групі. Експериментальним шляхом авторка доводить ефективність розробленої структурно-функціональної моделі формування національно-патріотичної компетентності майбутніх дизайнерів, що відображається у зростанні частки студентів з високим рівнем сформованості компетентності (креативний і професійний рівні) та відповідне зниження частки з низьким (репродуктивний і критичний рівні), що свідчить про ефективність реалізованих заходів і валідність розробленої моделі та дає підстави стверджувати, що мета дослідження досягнута, завдання виконані.

Основні положення та висновки дисертації є переконливими, змістовними та значущими. Заслуговує на увагу достатня апробація результатів дослідження в українських і зарубіжних виданнях.

Відзначаючи високий рівень та глибину проведеного Анною Рашевською наукового дослідження, потрібно висловити деякі зауваження та побажання:

1. У тексті дисертації бракує чіткого зіставлення запропонованої національно-патріотичної компетентності з результатами навчання відповідно до НРК України або освітніх стандартів спеціальності «Дизайн».

2. Хоча є дуже широка географія огляду зарубіжного досвіду формування національно-патріотичної компетентності (с. 53-58) та порівняльна аналітика з української дизайн-освіти (с. 60-63), не продемонстровано глибокої адаптації іноземних моделей до українського контексту.

3. Вартує уваги деталізована кореляція структурних компонентів до критеріїв формування національно-патріотичної компетентності майбутніх дизайнерів та деталізація рівнів їх сформованості, що наведена у додатках (с. 284-289), що конкретизує рівні сформованості компетентності та надає основи до уникнення суб'єктивності у їх оцінюванні. Однак прослідковується нерівномірне охоплення компонентів до критеріїв формування національно-патріотичної компетентності майбутніх дизайнерів: зокрема процесуально-операційний та особистісно-рефлексивний критерії охоплюють по вісім компонентів, тоді як когнітивно-діяльнісний та мотиваційно-ціннісний охоплюють по чотири компоненти.

4. У експериментальному дослідженні авторкою не вказано, за яким принципом було обрано саме ці заклади вищої освіти для експерименту та чи

охоплює вибірка всю типологію закладів, що готують дизайнерів.

5. Змістовно й переконливо доводять ефективність впроваджених змін приклади візуальних та медіапроектів студентів, у яких національно-патріотична компетентність реалізувалася на практиці (соціальна реклама, айдентика, сувенірна продукція тощо), які було наведено у додатках (с. 395-418). Однак у експериментальному дослідженні автором не висвітлено за рахунок чого (яких саме заходів, форм і методів роботи) підвищилися показники за кожним критерієм. Також було б доцільно проаналізувати, який саме компонент національно-патріотичної компетентності піддається формуванню краще, а який — потребує додаткових засобів або часу.

Наведені зауваження та побажання суттєво не впливають на зміст дисертації, якість висновків та обґрунтованість положень наукової новизни, не знижують її наукової та практичної цінності.

Отже, за актуальністю та змістом, обсягом і якістю оформлення, повнотою викладу її основних результатів, за характером фактичного матеріалу, ступенем його якісного й кількісного аналізу, рівнями новизни та значущості результатів дослідження для педагогічної науки і практики, обґрунтованості висновків дисертація Анни Рашевської на тему «Формування національно-патріотичної компетентності майбутніх дизайнерів в процесі професійної підготовки в закладах вищої освіти» відповідає вимогам Постанови Кабінету Міністрів України №44 від 12.01.2022 р. «Про затвердження порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження наукового ступеня доктора філософії», а її авторка, Анна Анатоліївна Рашевська, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки.

Офіційний опонент:

заслужений працівник освіти України
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри дизайну

Державного закладу «Луганський національний
університет імені Тараса Шевченка»

Вячеслав БОРИСОВ